

ПРАВОВИЙ СТАТУС СВИДКА У СПРАВАХ ПРО ПОРУШЕННЯ МИТНИХ ПРАВИЛ

THE LEGAL STATUS OF WITNESSES IN CASES OF VIOLATION OF CUSTOMS REGULATIONS

Грещук Г.І., к.е.н.,
завідувач кафедри права

Львівський національний аграрний університет

Ратушна Б.П., к.ю.н.,
доцент кафедри права

Львівський національний аграрний університет

У статті здійснено науковий аналіз правового становища свідка у справах про порушення митних правил, провадження в яких належить до компетенції органів доходів і зборів. На основі дослідження положень Митного кодексу України, що стосуються процедури виявлення порушень митних правил, а також порядку встановлення обставин, що підлягають з'ясуванню під час розгляду справи про порушення митних правил, виявлено низку прогалин правового регулювання статусу свідка, який може бути допитаний органами доходів і зборів у справі про порушення митних правил. Запропоновано внести зміни до чинного митного законодавства України з метою вдосконалення правового статусу свідка як джерела доказів у справах про порушення митних правил.

Ключові слова: митне законодавство, справи про порушення митних правил, органи доходів і зборів, права свідка, особи, які не можуть бути допитані як свідки, відшкодування витрат свідка.

В статье осуществлен научный анализ правового положения свидетеля по делам о нарушении таможенных правил, производство по которым относится к компетенции органов доходов и сборов. На основе исследования положений Таможенного кодекса Украины, касающихся процедуры выявления нарушений таможенных правил, а также порядка установления обстоятельств, подлежащих выяснению при рассмотрении дела о нарушении таможенных правил, выявлен ряд пробелов правового регулирования статуса свидетеля, который может быть допрошен органами доходов и сборов по делу о нарушении таможенных правил. Предложено внести изменения в действующее таможенное законодательство Украины с целью усовершенствования правового статуса свидетеля как источника доказательств по делам о нарушении таможенных правил.

Ключевые слова: таможенное законодательство, дела о нарушении таможенных правил, органы доходов и сборов, права свидетеля, лица, которые не могут быть допрошены в качестве свидетелей, возмещение расходов свидетеля.

The article presents the scientific analysis of the legal status of a witness in cases on violation of customs rules, the proceedings in which the competence of organs of income and fees. Studies provisions of the Customs code of Ukraine regarding the procedure of violations of customs rules. It is established that in identifying the circumstances to be elucidated during the consideration of cases on violation of customs rules, there are a number of gaps in the legal regulation of the status of a witness that can be interrogated by authorities of revenues and duties in administrative Affairs. Such gaps include the absence in the Customs code of Ukraine list of persons who cannot be interrogated as witnesses. Also this legal act is not provided on the basis of the document is called a witness for questioning by authorities of revenues and duties. In addition, it is not specified what kinds of costs associated with the attendance of the witness in the bodies of income and fees, will be reimbursed according to the results of consideration of the case on violation of customs rules. In this regard, proposed to amend the current Customs code of Ukraine and to specify the list of persons who cannot be interrogated as witnesses. It is also necessary to specify the type of the document which the witness may be involved in the bodies of income and charges in for questioning. In addition, it is necessary to amend the Procedure for calculation of expense amounts on cases on violation of customs rules and their reimbursement, approved by the Ministry of Finance of Ukraine 15.06.2012 № 731 and to specify the expenses of a witness subject to compensation.

Key words: customs law of the case on violation of customs rules, authorities of revenues and duties, rights of a witness, persons who cannot be interrogated as witnesses, reimbursement of a witness.

Поглиблення міжнародного співробітництва у різних сферах суспільного життя України та активізація інтеграційних процесів нашої держави в глобальну економіку викликає потребу ефективного правового регулювання митних правовідносин та спричиняє необхідність подальшого вдосконалення митного законодавства України. Вагому роль у здійсненні захисту економічних інтересів України, створенні сприятливих умов для розвитку її економіки, захисті прав та інтересів суб'єктів підприємницької діяльності і громадян у контексті асиміляції у світове економічне співтовариство відіграє митне законодавство.

Основним нормативно-правовим актом, що регулює суспільні відносини, які виникають у процесі переміщення через митний кордон України товарів, предметів і транспортних засобів, є Митний кодекс України (далі – МКУ) [1]. Зокрема, цим документом визначається порядок провадження у справах про порушення митних правил, а також процедура доказування у цих справах та дослідження доказів. У зв'язку з цим постає завдання здійснити науковий аналіз правового статусу свідка як важливого джерела доказів, виявити недоліки та прогалини правового регулювання статусу свідка у справах про порушення митних правил, що належать до компетенції органів доходів і зборів України, а також сформулювати пропозиції щодо під-

вищення ефективності правового статусу свідка у таких категоріях адміністративних справ.

Проблема підвищення рівня ефективності правового регулювання доказування у справах про порушення митних правил була предметом наукових досліджень науковців: В. Приймаченко, В. Солопової, Т. Ямненко та інших. Однак ця проблема, як видається, залишається далекою від вирішення.

Посадові особи органів доходів і зборів, на яких покладається обов'язок здійснювати митний контроль, повсякчас зустрічаються із численними випадками різноманітних порушень митних правил і зобов'язані належно відреагувати на ці порушення. Положення про порушення митних правил та відповідальність за них закріплені у розділі XVIII Митного кодексу України. Однак варто зазначити, що відповідно до ст. 522 МКУ передбачено розмежування компетенції щодо розгляду справ про порушення митних правил, а саме: справи про порушення митних правил, передбачені ст. ст. 468–470, 474, 475, 477–481, 485 МКУ, розглядаються органами доходів і зборів. Зокрема, це справи про порушення режиму зони митного контролю (ст. 468 МКУ), про неправомірні операції з товарами, митне оформлення яких не закінчено, або з товарами, що перебувають на тимчасовому зберіганні під митним

контролем (ст. 469 МКУ) тощо. Справи про порушення митних правил, передбачені ст.ст. 471–473, 476, 482–484 МКУ, розглядаються місцевими судами (суддями). Зокрема це справи стосовно порушення порядку проходження митного контролю в зонах (коридорах) спрощеного митного контролю (ст. 471 МКУ), недеklarування товарів, транспортних засобів комерційного призначення (ст. 472 МКУ), а також усі справи про порушення митних правил, вчинені особами, які не досягли 18-річного віку.

Таким чином, якщо справа про порушення митних правил належить до компетенції органів доходів і зборів, то відповідно до ст. 489 МКУ посадова особа під час розгляду справи про порушення митних правил зобов'язана з'ясувати: чи було вчинено адміністративне правопорушення, чи винна ця особа в його вчиненні, чи підлягає вона адміністративній відповідальності, чи є обставини, що пом'якшують та/або обтяжують відповідальність, чи є підстави для звільнення особи, що вчинила правопорушення, від адміністративної відповідальності, а також посадова особа має з'ясувати інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи (ст. 489 МКУ).

Обставини, наведені у ст. 489 МКУ, мають бути підтверджені належними доказами. Так, відповідно до ст. 495 МКУ доказами у справі про порушення митних правил є будь-які фактичні дані, на основі яких у визначеному законом порядку встановлюються наявність або відсутність порушення митних правил, винність особи в їх вчиненні та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи. Такі дані встановлюються:

1) протоколом про порушення митних правил, протоколами процесуальних дій, додатками до зазначених протоколів;

2) поясненнями свідків;

3) поясненнями особи, яка притягується до відповідальності;

4) висновком експерта;

5) іншими документами (належним чином завіреними їх копіями або витягами з них) та інформацією, у тому числі тими, що перебувають в електронному вигляді, а також товарами – безпосередніми предметами порушення митних правил, товарами зі спеціально виготовленими сховищами (тайниками), що використовувалися з метою приховування безпосередніх предметів порушення митних правил від митного контролю, транспортними засобами, що використовувалися з метою переміщення безпосередніх предметів порушення митних правил через митний кордон України.

Таким чином, одним із джерел доказів є пояснення свідків. Відповідно до ст. 504 МКУ свідком у справі про порушення митних правил може бути будь-яка особа, якщо є підстави вважати, що їй відомі обставини, що підлягають встановленню у справі про порушення митних правил.

За викликом органу, посадова особа якого здійснило провадження у справі про порушення митних правил, свідок зобов'язаний з'явитися у призначений час до цього органу і дати детальні та правдиві пояснення, повідомити все відоме йому у справі та відповісти на поставлені запитання.

Свідок має право:

1) давати показання рідною мовою або іншою мовою, якою він вільно володіє, і користуватися допомогою перекладача;

2) заявляти відвід перекладачу;

3) знати, у зв'язку з чим і в якій справі він опитується;

4) власноручно викладати свої показання в протоколі опитування;

5) обирати за власним бажанням захисника під час опитування чи проведення інших процесуальних дій за своєю участю відповідно до цього Кодексу та на іншу правову допомогу в порядку, встановленому законом, а також

відмовитися від запрошеного ним захисника. Захисник може запрошуватися свідком, його законним представником, а також іншими особами на його прохання чи за його згодою;

6) користуватися нотатками і документами під час дачі пояснень у тих випадках, коли показання стосуються будь-яких розрахунків та інших даних, які йому важко тримати в пам'яті;

7) відмовитися давати пояснення щодо себе, членів сім'ї та близьких родичів, а також у разі, якщо у нього немає змоги вільно, без неправомірних обмежень, отримати правову допомогу в обсязі і формах, як він того потребує, в тому числі запросити захисника;

8) знайомитися з протоколом опитування і клопотати про внесення до нього змін, доповнень і зауважень, власноручно робити такі доповнення і зауваження;

9) оскаржувати дії посадової особи органу доходів і зборів, яка проводила опитування, в порядку, встановленому цим Кодексом;

10) одержувати відшкодування витрат, пов'язаних з викликом для дачі пояснень.

Відповідно до ст. 519 МКУ свідок має право на відшкодування витрат, пов'язаних із викликом для дачі пояснень. Крім цього, якщо свідок є робітником чи службовцем, то за ним зберігається середній місячний заробіток за місцем основної роботи. Особи, які не є робітниками та службовцями, отримують у зв'язку з таким викликом грошову компенсацію, яку виплачує орган доходів і зборів.

На наш погляд, правовий статус свідка, визначений МКУ, потребує поглибленої уваги.

Насамперед, варто зазначити, що поза увагою Митного кодексу України залишилось питання про те, хто не може бути допитаний як свідок. Наприклад, Кодекс адміністративного судочинства України у ст. 66 передбачає, що не можуть бути допитані як свідки:

1) недієздатні фізичні особи, а також особи, які перебувають на обліку чи на лікуванні у психіатричному лікувальному закладі і не здатні через свої фізичні або психічні вади правильно сприймати обставини, що мають значення для справи, або давати показання;

2) особи, які за законом зобов'язані зберігати в таємниці відомості, що були довірені їм у зв'язку з наданням професійної правничої допомоги або послуг посередництва (медіації) під час проведення позасудового врегулювання спору, – про такі відомості;

3) священнослужителі – про відомості, одержані ними на сповіді віруючих;

4) судді та присяжні – про обставини обговорення в нарадчій кімнаті питань, що виникли під час ухвалення судового рішення, або про інформацію, яка стала відома судді під час врегулювання спору за його участю;

5) інші особи, які не можуть бути допитані як свідки згідно із законом чи міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, без їхньої згоди.

Особи, які мають дипломатичний імунітет, не можуть бути допитані як свідки без їхньої згоди, а представники дипломатичних представництв – без згоди дипломатичного представника [2].

Цивільний процесуальний кодекс України та Кримінальний процесуальний кодекс України містять схожі переліки осіб, які не можуть бути допитані як свідки.

Іншою прогалиною в правовому регулюванні правового статусу свідка у справах про порушення митних правил є, на думку науковців, те, що вони не несуть ніякої відповідальності за відмову або давання неправдивих свідчень, оскільки така відповідальність не передбачена Митним кодексом України [3].

Крім цього, низку запитань викликає інформація, закріплена у ст. 519 МКУ, щодо виклику свідка у справі про порушення митних правил, якщо справа розглядається ор-

ганами доходів і зборів, та його права на відшкодування витрат, пов'язаних із цим викликом.

По-перше, незрозуміло, яким документом здійснюється виклик свідка до місця розгляду справи про порушення митних правил. До прикладу, якщо свідок викликається до суду, то йому надсилається судова повістка, форма та зміст якої закріплені відповідним процесуальним законодавством залежно від виду судочинства.

По-друге, свідок, відповідно до ч. 2 ст. 519 МКУ, має право на одержання коштів на відшкодування витрат, пов'язаних із викликом для дачі пояснень. Зі змісту аналізованої статті незрозуміло, які саме витрати свідка будуть відшкодовані, оскільки, на відміну від витрат, понесених експертом чи спеціалістом, витрати свідка в ст. 519 МКУ не деталізуються. Здавалося б, що прояснити це питання може ст. 520 МКУ, відповідно до якої порядок відшкодування витрат у справі про порушення митних правил, обчислення сум, що підлягають відшкодуванню, а також порядок розпорядження отриманими коштами встановлюються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику. І справді, існує Порядок обчислення сум витрат у справах про порушення митних правил та їх відшкодування, затверджений наказом Міністерства фінансів України 15.06.2012 р. № 731 [4]. Відповідно до розділу I ч. 2 цього документа до витрат у справі про порушення митних правил належать і витрати, пов'язані з викликом свідка (свідків) для дачі пояснень. Розрахунок суми витрат на залучення спеціалістів та експертів у справі про порушення митних правил, а також на виклик свідка (свідків) здійснюється відповідальною посадовою особою підрозділу фінансів, бухгалтерського обліку та звітності митного органу на підставі первинних документів, які підтверджують такі витрати (ч. 7 цього Порядку). Однак переліку витрат, на відшкодування яких має право свідок, немає і в цьому документі. Така ситуація, з нашого погляду, є прогалиною у регулюванні правового статусу свідка у справі про порушення митних правил. Для порівняння, якщо свідок викликається до суду, то на підставі Інструкції про порядок і розміри компенсації (відшкодування) витрат та виплати особам, що викликаються до органів досудового розслідування, прокуратури, суду або до органів, у про-

вадженні яких перебувають справи про адміністративні правопорушення, та виплати державним спеціалізованим установам судової експертизи за виконання їх працівниками функцій експертів і спеціалістів, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України 01.07.1996 р. № 710 [5], такому свідкові, якщо виконання його процесуальних функцій пов'язане з перебуванням за межами населеного пункту постійного проживання, компенсуються (відшкодовуються) такі витрати: вартість проїзду до місця виклику і назад; витрати, пов'язані з найманням жилого приміщення; добові. Такі витрати не можуть перевищувати встановлені законодавством норми відшкодування витрат на відрядження. Отже, витрати свідка, на якого поширюється дія Інструкції від 01.07.1996 р., чітко визначені, і перелік документів, якими ці витрати можуть підтверджуватись, простіше конкретизувати. Проте коли йдеться про свідка у справі про порушення митних правил, на якого поширюється дія Порядку обчислення сум витрат у справах про порушення митних правил та їх відшкодування від 15.06.2012 р., то витрати такого свідка у зв'язку з участю у справі про порушення митних правил зовсім не конкретизовані, а тому незрозуміло, які з цих витрат будуть брати до уваги органи доходів і зборів, та чи існує обмеження розміру витрат, які можуть бути відшкодовані свідку.

На підставі наведеного варто констатувати, що правовий статус свідка у справі про порушення митних правил, що розглядається органами доходів і зборів, недостатньо врегульований. Видається за необхідне передбачити у МКУ перелік осіб, які не можуть бути допитані як свідки. Крім цього, потребує правової конкретизації документ, яким свідок викликається до органів доходів і зборів для допиту у справі про порушення митних правил. Також вважаємо за необхідне внести зміни до Порядку обчислення сум витрат у справах про порушення митних правил та їх відшкодування, затвердженого наказом Міністерства фінансів України 15.06.2012 р. № 731, і конкретизувати у цьому документі види витрат, які підлягають відшкодуванню для свідка, та їх розмір.

Запропоновані зміни та доповнення до митного законодавства України сприятимуть більш ефективному провадженню у справах про порушення митних правил, що належать до компетенції органів доходів і зборів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. Відомості Верховної Ради України. № 44-45, № 46-47, № 48. Ст. 552.
2. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 р. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 35-36, № 37. Ст. 446.
3. Приймаченко В.Д. Докази у провадженні в справах про порушення митних правил: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2002. 19 с.
4. Порядок обчислення сум витрат у справах про порушення митних правил та їх відшкодування: Наказ Міністерства фінансів України від 15.06.2012 р. № 731. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1140-12>.
5. Інструкція про порядок і розміри компенсації (відшкодування) витрат та виплати особам, що викликаються до органів досудового розслідування, прокуратури, суду або до органів, у провадженні яких перебувають справи про адміністративні правопорушення, та виплати державним спеціалізованим установам судової експертизи за виконання їх працівниками функцій експертів і спеціалістів: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.07.1996 р. № 710. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1140-12.